

Till: Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Stockholm 2023-03-31

Diarienummer U2022/03532

Föräldraalliansen Sveriges yttrande över betänkandet Statens ansvar för skolan – ett besluts-och kunskapsunderlag (SOU 2022:53)

Inledning

Staten och föräldrarna har samma målsättning för barnens utveckling, lärande och hälsa.

Det är vi föräldrar som bäst känner våra barn, deras förutsättningar och behov. Vi har också det yttersta ansvaret för att barnen får den omsorg, omvårdnad och utbildning som krävs med hänsyn till deras ålder och utveckling. På uppdrag av föräldrar tillhandahåller samhället utbildning och omsorg.

Att varje barn, oavsett bakgrund och förutsättningar, ges bästa möjliga stöd för att utvecklas till välutbildade, ansvarskännande vuxna är en förutsättning för ett väl fungerande framtida samhälle.

Föräldraalliansen Sverige bildades 2005 för att ur ett föräldraperspektiv verka för en utveckling av samhället som främjar varje barns allsidiga utveckling, lärande och hälsa. Under tiden sedan dess har utveckling av skolan varit negativ. Fler elever uppnår inte målen för utbildningen. Jämlikheten och likvärdigheten har minskat. Segregationen har ökat, liksom betydelsen av vilken kommun eller skola eleven går i och vilka föräldrar hen har. Idén om den kompensatoriska skolan har inte fått tillräckligt genomslag.

Föräldraalliansen Sverige välkomnar en välarbetad och gedigen utredning. Det är med stor tillfredsställelse vi ser att denna utredning (liksom flera andra samtida) föreslår samma åtgärder som vi förordar.

Särskilt noterar vi att utredningen tar upp den bristande likvärdigheten och den mer svårfångade frågan om kommunernas skiftande kapacitet och ambitionsnivå för grundskolan. Något som förbundet genom vårt årligen publicerade [Kommunala grundskoleindex](#) har försökt synliggöra.

Föräldraalliansen Sverige vill särskilt belysa två aspekter som känns särskilt angelägna.

Det ena är tidsaspekten. Utredaren menar att ett genomförande av denna systemreform kan komma att ta upp till 10–20 år att genomföra beroende på när huvudmannaskapet kan överföras från kommunerna till staten. Vi upplever det som en lång tid, motsvarande en till två årskullars hela resa genom grundskolan. Vi ser det synnerligen angeläget att denna tid, med bibehållen kvalitet, ska kunna göras så kort som möjligt.

Den andra aspekten är den politiska viljan. Föräldraalliansen Sverige önskar att politikerna inser sitt viktiga ansvar och är villiga att medverka till en bred politisk samsyn kring vårt kommande skolsystem.

Hur väl vi tar hand om barnen bestämmer hur det framtida samhället kommer att gestalta sig.

Sammanfattning

- Förbundet delar i huvudsak utredarens bedömningar.
- Föräldraalliansen Sverige förordar ett snart genomförande av alternativ 2 syftande till att också genomföra alternativ 1 där staten också ska ta över huvudmannaskapet.
- Förbundet vill särskilt lyfta frågorna om hur information till och samverkan med elever och föräldrar ska utvecklas i alternativ två där staten har systemansvar med inte är huvudman.

17 Alternativ 2-ett system där staten förstärker sitt ansvar

Föräldraalliansen Sverige förordar ett snart genomförande av alternativ 2 syftande till att också genomföra alternativ 1 det vill säga att staten också ska ta över huvudmannaskapet.

Den bristande likvärdigheten och de dåliga skolresultaten har pågått under en allt för lång tid. Företeelsen med vinstgivande friskolor är unikt i världen. Ansvaret för skolan är fragmenterat och de olika huvudmännen, både enskilda och kommuner, har skiftande ambitioner och kapacitet att bedriva skolverksamhet. Förbundet ser med oro på om detta ska tillåtas fortgå många år fram i tiden.

Föräldrars och statens målsättning för barnens lärande, utveckling och hälsa är samstämmiga. Utredare visar på många möjligheter för en positiv utveckling av det svenska skolväsendet. Vi inser också att olika åtgärder tar olika lång tid och menar därför att alternativ 2 syftande till att genomföra alternativ 1, i bred politisk enighet, bör bli ledstjärna för det fortsatta arbetet att förbättra den svenska skolan.

Vi kommer därför i huvudsak att lämna våra kommentarer på alternativ 2 och bidrar gärna med föräldraperspektiv både alternativ 2 och, så småningom också på alternativ 1.

17.1.1 Staten kommer att vara systemansvarig men inte huvudman

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens förslag att staten ska vara systemansvarig för skolan. Förbundet vill särskilt betona att inriktningen för systemansvaret bör vara detsamma som vid ett fullgånget förstatligande. Se vidare 17.2.2

17.2.1 Grunden för statens systemansvar bör ligga fast även i detta alternativ

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att statens systemansvar för skolan ska omfatta alla huvudmän och skolor och att detta ska gälla både i alternativ 2 och 1.

17.2.2 Systemansvaret bör få en delvis annan utformning i detta alternativ

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning

- att staten ska utforma sin samlade styrning så att den stärker skolsystemets kapacitet att tillhandahålla en likvärdig utbildning av god kvalitet
- att staten ska ta ett ökat ansvar för tilldelning och fördelning av resurser
- att detta kommer att främja en effektiv planering och dimensionering av utbildningen

- att staten bör ansvara för ett nationellt system för önskemål och beslut om placering i grundskolan
- att bör staten stödja en samordnad antagning för gymnasieskolan och ansvara för en samordnad antagningsorganisation
- att staten dessutom bör stödja en samordnad antagning för komvux
- att staten ska ta ett övergripande ansvar för utredning och beslut om mottagande av elever i grundsärskola och gymnasiesärskola
- att staten ska ge kapacitetshöjande stöd till huvudmännen
- att staten ska ge stöd till professionsutveckling och till skolans strategiska kompetensförsörjning.
- att staten ska ansvara för uppföljning och utvärdering av skolsystemet och skolreformer
- att staten ska samordna skolans IT-lösningar och ansvara för IT-system och register som alla huvudmän, inklusive komvux, behöver vara anslutna till

Utöver detta vill förbundet särskilt sätta fokus på följande frågor

- Ett samlat informationsansvar om skolväsendet gentemot elever och föräldrar
- Skolval
- Klagomålshantering
- Elev- och föräldrainflytande

Ett samlat informationsansvar om skolväsendet gentemot elever och föräldrar

I dagens system vilar det primära informationsansvaret gentemot elever och föräldrar på respektive hemkommun. Förbundets uppfattning är att kommunerna har olika kapacitet att tillhandahålla information till de egna invånarna. Utöver kommunerna finns ett antal myndigheter som i första hand vänder sig mot hela eller delar av skolans personal.

Dessa, nuvarande, myndigheter har inget eller litet informationsansvar gentemot elever och föräldrar. Det kan finnas begränsade undantag där till exempel en liten del av information är riktad mot elever och/eller föräldrar eller där information riktad till professionen kan "spilla över" till föräldrar och elever. Detta upplever vi som en stor brist.

I Föräldraalliansen Sveriges kontakt med våra medlemmar och föräldrar söker man till exempel information om föräldrars rättigheter och skyldigheter, mobbning, kränkande behandling och diskriminering.

Vidare behöver man information om skolsystemet och stöd i hur man kan få hjälp vid val och när samarbetet med skolan inte fungerar som man önskar.

Föräldraalliansen Sverige ser positivt på att en systemansvarig skolmyndighet (oaktat huvudmannaskap) får ett samlat informationsansvar om skolväsendet gentemot elever och föräldrar.

I de samtal vi, tillsammans med elevorganisationerna, har haft med utredningen har vi haft en bra dialog kring dessa frågor. Föräldraalliansen Sverige deltar gärna i ett fortsatt arbete att utveckla informationsansvaret och ser gärna att det arbetet kan starta skyndsamt.

Skolval

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens uppfattning att grundprincipen bör vara att alla huvudmän

och skolor i skolsystemet ska ha samma skyldighet att lämna information så att den kan göras tillgänglig för elever och vårdnadshavare. Vidare delar vi bedömningen att en systemansvarig myndighet bör ha ansvar för skolval och placering både i offentligt och enskilt drivna skolor. Förbundet menar att detta kommer öka likvärdigheten i det svenska skolsystemet.

Med ett gemensamt skolval följer behovet att elever och vårdnadshavare har god tillgång till information av hög kvalitet om skolsystemet, sina rättigheter och skyldigheter.

Klagomålshantering

Vid en omstrukturering av skolsystemet kommer myndighetsutövning att ske dels hos den systemansvariga skolmyndigheten, dels på den skolmyndighet som skulle vara huvudman för det offentliga skolorna samt på varje skolenhet.

Elev- och föräldrainflytande

När ansvaret för skolvalet hamnar hos den systemansvariga skolmyndigheten förändras tidigare möjlighet till insyn och inflytande för skolans viktigaste intressenter; elever och föräldrar.

Föräldraalliansen Sverige anser att det är väsentligt att elev- och föräldraorganisationer får de resurser och förutsättningar i övrigt som behövs för att kunna möta upp krav på insyn och inflytande på de nivåer, nationellt och regionalt, där myndighetsutövningen kommer att utövas.

Förbundet anser att redan förslaget där staten förstärker sitt ansvar utan att ta över huvudmannskapet (alternativ 2) innebär en stor förskjutning av var samverkan och samråd bör ske.

För att inte upprepa historiska misstag behöver, enligt vår bedömning, föräldraorganisationerna anpassa oss till den nya skolstrukturen.

Denna omställning kan bli omfattande och skulle behöva initieras snarast.

För detta arbete behöver föräldraorganisationerna stöd från staten.

Mer om föräldrasamverkan i ett nordiskt/svenskt perspektiv finns i bilaga 1.

17.2.3 Enskilda huvudmän bör även i detta alternativ omfattas av statens systemansvar

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att både enskilda huvudmän och friskolor ska omfattas av systemet. Förbundet menar att detta skulle vara välgörande både avseende likvärdighet och skolkvalitet. Förbundet anser också att den systemansvariga myndigheten ska ansvara för gemensamma skolval.

17.3 Ekonomiska resurser till skolan

17.3.1 Staten bör även i detta alternativ förstärka sitt ansvar för tilldelning och fördelning av

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att det finns brister i dagens ekonomiska styrning av skolan.

Förbundet stöder också de skäl som talar för att den statliga nivån i den offentliga organisationen är en mer ändamålsenlig nivå för att ansvara för den ekonomiska styrningen av skolan.

Föräldraalliansen Sverige stöder att tilldelning och fördelningen av resurser ska ske via finansiering. Detta förutsätter att staten förfogar över resurserna och brygger i sin tur över till alternativ 1 där staten också är huvudman för skolan.

17.3.2 Det finns skäl att separera systemet för finansiering av fristående skolor från den kommunala skolfinansieringen

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att det finns skäl att separera systemet för finansiering av fristående skolor från den kommunala skolfinansieringen. Förbundet menar också att det finns skäl att utreda detta ytterligare. Det pågår för närvarande, eller är föreslaget, en översyn över villkor och förutsättningar i övrigt för fristående skolor. Det är önskvärt att också denna fråga behandlas i dessa utredningar.

Vi menar vidare att det är önskvärt att enskilda huvudmän och offentliga huvudmän ska kunna verka med så likartade villkor och skyldigheter som möjligt.

17.3.3 Staten bör ansvara för resursfördelningen till enskilda huvudmän

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att staten bör ansvara för resursfördelningen till enskilda huvudmän samt att man tillämpar de nationella resursfördelningsmodeller som består av:

- grundersättning
- strukturtillägg
- ansvarstillägg
- individtillägg

17.3.4 Hur tilldelningen av resurser till de enskilda huvudmännen ska gå till bör utredas vidare

Föräldraalliansen Sverige anser att staten bör ansvara för att tilldela resurser till enskilda huvudmän enligt den statligt beslutade resursfördelningen och finansiera detta genom en skatteväxling. Förbundet delar dock utredarens bedömning att detta behöver utredas vidare.

Vi menar vidare att det är önskvärt att enskilda huvudmän och offentliga huvudmän ska kunna verka med så likartade villkor och skyldigheter som möjligt.

17.3.5 Staten bör stärka sitt finansieringsansvar för de kommunala huvudmännen

Föräldraalliansen Sverige anser att staten bör förstärka sitt finansieringsansvar även för de kommunala huvudmännen i ett skolsystem med stärkt statligt ansvar, men utan statligt huvudmannaskap. Vidare menar vi att detta bör ske genom att man tillämpar samma resursfördelningsmodeller som vid ett fullgånget förstatligande. Förbundet delar dock utredarens bedömning att detta bör utredas vidare.

Förbundet menar också att vid val av en resursfördelningsmodell som liknar den som vid ett fullgånget förstatligande kommer likvärdighetsmålet vara enklare att uppnå.

17.3.6 Även i detta alternativ bör staten ansvara för tilläggsbelopp för elever med omfattande behov av särskilt stöd hos alla huvudmän

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att staten bör hantera frågan om tilläggsbelopp hos alla huvudmän och att detta ska hanteras av den systemansvariga myndigheten.

17.4 Lärares och skolledares kompetens

17.4.1 Staten bör även i detta alternativ ta ett större ansvar än i dag för lärares och rektorers professionsutveckling

Föräldraalliansen Sverige stöder utredarens bedömning att liksom i alternativet med ett fullgånget förstatligande bör staten dock, inom ramen för sitt systemansvar för skolan, öka sitt ansvarstagande för lärares och rektorers professionsutveckling. Det ökade ansvarstagandet bör gälla alla lärare och rektorer, även de som arbetar vid fristående skolor.

17.4.2 Staten bör även i detta alternativ stödja ett systematiskt förhållningssätt till skolutveckling

Föräldraalliansen Sverige delar bedömningen att staten bör stödja ett systematiskt förhållningssätt till skolutveckling där kunskaper och erfarenheter som lärare utvecklar i olika professionsutvecklande insatser bidrar till att utveckla undervisningen.

17.4.3 Staten bör även i detta alternativ säkerställa att lärare inom komvux har didaktisk kompetens för att undervisa inom komvux

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att staten bör säkerställa att lärare inom kommunal vuxenutbildning (komvux) har didaktisk kompetens för att undervisa vuxna, enligt komvux särskilda förutsättningar.

17.4.4 Den systemansvariga myndigheten bör även i detta alternativ få ett nationellt och strategiskt ansvar för kompetensförsörjningen till skolan

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att staten bör öka sitt ansvarstagande för kompetensförsörjningen till skolan.

17.5 Skolmyndigheter

17.5.1 En ny skolmyndighet bör även i detta alternativ införas med ett systemansvar för skolan

Föräldraalliansen Sverige delar utredningens bedömning och menar vidare att en myndighet med systemansvar också ska arbeta med stöd till skolans intressenter; till exempel elever och föräldrar. Se vidare under punkt 17.2.2

17.5.2 Huvudmannansvaret för specialskolan bör inte förändras i detta alternativ

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att huvudmannaskapet för specialskolan ska förbli statlig.

17.5.3 Huvudmannansvaret för sameskolan bör inte förändras i detta alternativ

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att det i alternativ 2 inte behöver ske någon förändring avseende huvudmannaskapet för sameskolan.

17.6 Fler möjligheter till ett ökat statligt ansvarstagande för komvux

17.6.1 Staten bör i detta alternativ vidta åtgärder för att höja kvaliteten på utbildning på entreprenad inom komvux

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att det behöver vidtas åtgärder för att höja kvaliteten på och utveckla styrningen av utbildning på entreprenad för komvux.

17.6.2 Staten bör i detta alternativ styra och stödja regional samverkan mellan kommuner ytterligare

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att staten, med oförändrat huvudmannaskap, i högre utsträckning bör styra, stödja och stimulera regional samverkan mellan kommuner inom kommunal vuxenutbildning för en likvärdig tillgång till utbildning för alla elever.

17.6.3 Staten bör i detta alternativ ta ett större ansvar för att styra och samordna vissa utbildningar

Föräldraalliansen Sverige delar utredarens bedömning att staten behöver ta ett större ansvar för att nationellt styra och samordna samt stödja vissa utbildningar inom kommunal vuxenutbildning där det finns ett nationellt behov eller intresse.

17.6.4 Staten bör i detta alternativ initiera en försöksverksamhet om en gemensam antagningsorganisation inom komvux

Föräldraalliansen Sverige delar utredningens bedömning att staten bör initiera en försöksverksamhet där kommuner organiserar en gemensam antagningsorganisation för hela eller delar av den kommunala vuxenutbildningen.

17.6.5 Även i detta alternativ kan det övervägas att genomföra en större genomgripande översyn av komvux

Föräldraalliansen Sverige delar uppfattningen att det finns skäl att genomföra en större och genomgripande översyn av komvux oaktat om huvudmannaskapet kommer att förändras till följd av förändringar i andra delar av utbildningssystemet.

För Föräldraalliansen Sverige

Peter Hallin
Informationsansvarig

Gabriella Mattsson
Ordförande

Föräldraalliansen Sverige är en nationell intresseorganisation för föräldrar och föräldrasammanslutningar och utgör ett samarbetsorgan för dessa.

Förbundets övergripande ändamål är att ur ett föräldraperspektiv verka för en utveckling av samhället som främjar varje barns allsidiga utveckling, lärande och hälsa.

Förbundet är partipolitiskt, fackligt och religiöst obundet.

Bilaga 1 Föräldrasamverkan i Norden – Sverige

Bilaga 2 Sammanfattning av

Bilaga 1

Föräldrasamverkan i Norden - Sverige

Föräldraorganisationer i Norden

Nordisk kommitté, NoKo – Föräldrasamverkan i Norden

Nordisk kommitté, NoKo, är ett samarbetsnätverk för föräldraorganisationer i Norden. Det gemensamma uppdraget att befrämja samverkan mellan föräldrar och skolan i sina respektive länder, att vara röstbärare för föräldrar och sprida information. För att kunna stöda det på bästa möjliga sätt samarbetar dessa organisationer för att utbyta erfarenheter och idéer med varandra.

Medlemmar i Nordisk Kommitté, NoKo:

- Heimili og skóli - landsamtök foreldra, Island
- Foreldreutvalget for grunnopplæringen, Norge.
- Föräldraalliansen Sverige, Sverige.
- Forældreorganisationen Skole og Forældre, Danmark
- Förbundet Hem och Skola i Finland , Finland
- Foreldrefelagið Heim og Skúli, Färöarna (Associerad medlem)
- Suomen Vanhempainliitto - Finlands Föräldraförbund , Finland

Gemensamt för dessa organisationer, förutom för Färöarna och Sverige, är att man:

- Har kanslier med 5 – 10 anställda
- I huvudsak finansieras med statliga medel
- Kan ha vissa andra uppgifter på uppdrag av staten

Föräldrainflytande i Sverige

Fram till slutet av 1900-talet var Riksförbundet Hem och Skola (RHS) en intresseorganisation för föräldrar som arbetade för samverkan mellan hemmet och skolan. RHS var organiserat i länsdistrikt. I storstäderna fanns också distrikt omfattande staden eller kommunen. När kommunaliseringen genomfördes var Riksförbundet dåligt förberedd och var inte organiserade så att de kunde samverka med de nya huvudmännen.

Samtidigt upplevde föräldraföreningarna runt om i landet att medlemsavgiften var för hög i förhållande till vad föreningarna fick tillbaka från förbundet.

I skollagen (2010:800) infördes en skrivning om att vårdnadshavare ska erbjudas möjlighet till inflytande över utbildningen.

- Vid varje förskole- och skolenhet ska det finnas ett eller flera forum för samråd med barnen, eleverna och vårdnadshavare.
- Där ska sådana frågor behandlas som är viktiga för enhetens verksamhet och som kan ha betydelse för barnen, eleverna och vårdnadshavarna.
- Inom ramen för ett eller flera sådana forum ska barnen, eleverna och vårdnadshavarna informeras om förslag till beslut i sådana frågor som ska behandlas där och ges tillfälle att komma med synpunkter innan beslut fattas.
- Rektorn och förskolechefen ansvarar för att det finns forum för samråd och för att informations- och samrådsskyldigheten fullgörs.

Rektorn på en skolenhet kom därmed att i viss mån komma att "äga" frågan om samverkan med föräldrar och elever.

För att fylla tomrummet efter Riksförbundet Hem och Skola startades i början av 2000-talet Barnverket och Föräldraalliansen i Sverige.

Staten, via Skolverket, fördelar, efter ansökan, med stöd av förordning (1998:1636) om vissa statsbidrag för utveckling av skolväsendet bidrag till elev- och föräldraorganisationer.

För år 2023 delar Skolverket ut totalt 7 050 tkr till tre elevorganisationer och totalt 1 050 tkr till tre föräldraorganisationer.

Föräldraalliansen Sverige anser att staten i samband med att man gör en översyn av hela skolsystemet också bör undersöka hur man kan avsätta resurser så att svenska föräldraorganisationer får möjligheter att verka för föräldrainflytande på likartade villkor som våra nordiska grannländer.

<https://www.foraldraalliansen.nu>

<http://noko.hemochskola.webbhuset.fi/start/>

Bilaga 2

Sammanfattning av

Remiss av betänkandet Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag (SOU 2022:53)

Alternativ 1 – ett fullgånget förstatligande med statligt huvudmannaskap för skolan

I det första alternativet har staten både systemansvar och huvudmannaansvar. Systemansvaret inbegriper såväl offentliga skolor och komvux som fristående skolor. Det innebär bland annat att staten tar över kommunernas ansvar för fördelning av ekonomiska resurser till skolan.

Staten har också huvudmannaansvar för de offentliga skolorna och för komvux. Det innebär bland annat att staten har lednings- och driftsansvar för de offentliga skolorna samt arbetsgivaransvar för all offentligt anställd skolpersonal. Inom komvux kan huvudmannaskapet vara skilt från lednings-, drifts- och arbetsgivaransvaret om utbildningen bedrivs på entreprenad. Då ligger detta ansvar i stället på de enskilda utbildningsanordnarna. Fristående skolor har fortfarande enskilda huvudmän och ingen förändring sker jämfört med i dag vad gäller lednings- och driftsansvaret samt arbetsgivaransvaret för dessa.

Det finns två nya skolmyndigheter i stället för Skolverket, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Sameskolstyrelsen. En myndighet hanterar statens systemansvar för skolan och arbetar med styrning och stöd både till de offentliga skolorna och komvux samt till de fristående skolorna. En annan myndighet hanterar huvudmannaskapet för de offentliga skolorna och komvux.

Alternativ 2 – ett system där staten förstärker sitt ansvar men utan att ta över huvudmannaskapet för skolan

I det andra alternativet har kommunerna kvar huvudmannaansvaret för de kommunala skolorna och komvux. Fristående skolor har fortfarande enskilda huvudmän och ingen förändring sker jämfört med i dag vad gäller lednings- och driftsansvaret samt arbetsgivaransvaret för dessa.

På samma sätt som i alternativet med ett fullgånget förstatligande har staten systemansvar såväl för kommunala skolor och komvux som för fristående skolor. Systemansvaret kan däremot se lite annorlunda ut i jämförelse med det fullgångna förstatligandet, eftersom det behöver anpassas till att det finns fler huvudmän i detta alternativ. Det kommer också att uppstå en skillnad i ansvaret för resursfördelningen där kommunerna i olika grad, utifrån de varianter som utredningen skisserar, behåller ett visst ansvar.

Avseende skolmyndigheter finns den systemansvariga myndigheten även i detta alternativ, men det finns ingen ny myndighet med huvudmannaansvar.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/11/sou-202253/>